

БОРИТЕСЯ — ПОБОРЕТЕ!
Т. Шевченко

UKRAINIAN COMMUNITY WORD

ВИХОДИТЬ МІСЯЧНО

Редакція застерігає собі право скорочувати надіслані матеріяли і правити мову. Редакція не вступає в ніяке листування з авторами з приводу цього. Незамовлені і не використані матеріяли звертаються лише тоді, коли автор матеріялів виразно це собі застеріг і коли долучив заадресовану до себе коверту з відповідною поштовою оплатою.

P. O. BOX 103, BROOKLYN 25, N. Y., U. S. A.

Чис. 5/53/

3 M I C T :

1.	С.Зеркаль - 35 річниця Української Господарської Академії.	Ст. 91
2.	М.Шаповал - Мандрівне. Продовження.	" 97.
3.	С.Зеркаль - Минулість і майбутність України. Продовження.	"103.
4.	Вас.Онуфрієнко - Самогубства.	"107.
5.	Редакція - Примітка. Які були папи.	"109.
6.	Присутній - Українська Громада у Франції. Свято Т.Шевченка	"110.
7.	Серед книг - Іван Манило. Байкар.	"110.
8.	В ЗДА є 81 фірми з більйоновим майном.	"110.
9.	Адміністрація-Пригадка післяплатникам і передплатникам.	"110.
10.	Подяка	"110.

[illegible]

35

РІЧНИЦЯ УКРАЇНСЬКОЇ ГОС-
ПОДАРСЬКОЇ АКАДЕМІЇ В ПО-
ДЄБРАДАХ, Ч.С.Р. 16.V.1922 - 16.V.1957.

16 травня ц.р. поминуло 35 років від тої визначної і славної дати в житті української еміграції, коли з ініціативи і старанням визначного нашого суспільно-громадського і політичного діяча, поета, письменника, публіциста і державного діяча Сувереної Української Народньої Республіки, Д-ра Соціології Микити Юхимовича Шаповала, Голови Українського Громадського Комітету в Празі, ЧСР, увінчалися вєбуденним і не скоро-проминальним національним успіхом для української еміграції в 1922 - 1932 роках. Цього самого дня:

16 травня 1922, ч. 35-168-1а

Міністерство Земельних Справ Чехо-Словацької Республіки затвердило Статут і тимчасовий програм Української Господарської Академії, як високу школу і дано дозвіл до започаття праці в УГА /Українська Господарська Акдемія/.

Будівничі й оборонці сувереної соборної Української Народньої Республіки були переможені переважаючою силою ворогів, бож тоді проти України провадили збройну війну Москва червона большевицька, Московські реакціно-чорносотенні, демократичні і соціалістичні скупчення на півдні України, Дону, Кубанщині і Кавказі; на заході Польща і Румунія, а цим всім нашим ворогам помагала збройно і дипломатично Антанта: Англія, Франція, Італія і ЗДА. Отже майже цілий світ став у боротьбі проти волі і свободи України і в захист існуючої неправди, гніту і поневолення, тих народів що були поневолені в Російській Тюрмі народів, як Україна, Білорусія, Грузія, Арменія, Латвія, Литва, Естонія, Фіни і багато, багато інших. В Російській тюрмі народів тоді було поневолено до 200 народів, тепер більше.

На еміграції опинилися: українське вояцтво, старшини, державні урядовці, державні й політичні керівники, мало цивільного селянства і зовсім мало української інтелігенції. Все це було запроторено до концентраційних таборів в Польщі, Румунії й Чехо-Словащини. Антанта, коштом Української землі, побудувала собі сателітів: Польщу, Румунію і Чехо-Словащину. Польща, як відомо була союзником України, за віддані, по Варшавському договору 22.IV.1920 р., С.Петлюрою і А.Лівицьким, Галичину /цілу/, Холмщину, Полісся, Підляшшя і частину Волині. Ця саме Польща зрадила свого українського партнера, з большевицькою Москвою заключила в Ризі мир, коштом Української землі, заборонила С.Петлюрі й урядові УНР провадити дальшу війну з Москвою а Українську армію інтернувала в своїх таборах смерті. В цих таборах смерті вигинуло тисячі українських патріотів і найкращих синів України.

В цей саме час відбувся маловідомий інцидент. Згадуємо про це тому, що особа з якою пов'язаний цей інцидент, в українському емігра-

ційному життю відіграв позитивну національну роль епохального значіння.

Після демісії Кабінету Міністрів УНР, дня 13 лютого 1919 р., міністр Земельних Справ Микита Юхимович Шаповал /далі скорочено М.Ю.Ш./ виїхав до столиці ЗОУНР - Станіславова.

16.IV.1919 р. уряд ЗОУНР в Станіславові дає приказ арештувати М.Ю.Ш., М.Євшана і В.Пачовського, запроваджує їх до тюрми і віддає під військовий суд. Арешт перевів комендант міста Станіславова Гарабач.

17.IV. міністр ЗОУНР Ізидор Голубович дав розпорядження випустити з тюрми і дав умову, щоб М.Ю.Ш. до 3-х днів покинув територію ЗОУНР. Територія УНР в цей час була, майже вся, окупована больше-вицькою Москвою. М.Ю.Ш. іншого виходу не було як шукати собі захисту в чужих державах.

19.IV.1919 р. М.Ю.Ш. виїхав зі Станіславова, власне викинутий з Української землі, а 21.IV.1919 р. прибув до Будапешту, Угорщина.

20.XI.1920 р. після багатьох, тяжких і небезпечних митарств М.Ю.Ш. прибув до Праги, Чехо-Словаччина. Тут починається його невсипуща праця великого національного значіння для України.

Про це ми вважали за потрібне сказати, бо один редактор - нечесний, безідейний, матеріалістичний грошолоп, в перфідний спосіб закинув М.Ю.Ш., що він втік з України.

На еміграції створилося тоді кілька осередків української еміграції, в кожній сусідуючій з Україною державі і навіть в Німеччині та Франції. Ми тут зупинимось тільки на двох домінуючих осередках: 1 - Урядовий УНР в Польщі, "столиця" Тарнов з інтернованими українськими військовими формаціями в польських таборах смерті і 2 - цивільний, вільно-еміграційний осередок в Празі, Чехо-Словач., репрезентантом якого був Український Громадський Комітет, головою якого був Микита Юхимович Шаповал. В Ч.С.Р. тоді ще знаходилося в інтернації бригада армії ЗСУНР і Херсонська дивізія. Життя в таборах ЧСР було людське у всіх відношеннях.

Між цими двома осередками від 1921 до 1932 р. велася скрита, але затяжна і затята ревалізація в ідейній площині, як краще і доцільніше провадити визвольну боротьбу України.

Заступник голови Директорії С.Петлюра і уряд УНР в Тарнові стояли на тім становищу, що за кожную ціну треба зберегти в таборових відносинах армію, щоб в слушний час, за допомогою західних капіталістичних держав /тих самих, що всіма силами поборювали сувереність України/ в похід проти Московської комуністичної, шовіністичної і імперіялістичної окупаційної деспотії на Україні. Думка добра, але побудована на обманливих ілюзіях і на не реальних та наївних міркуваннях.

Голова Українського Громадського Комітету М.Ю.Шаповал, з своїми ідеологічно-партійними однодумцями виставив другу, суперечну тезу, а саме: українська військова еміграція, перебуваюча в Польщі і ЧСР, не матиме вже змоги виступити збройно за визволення України, бо світові події стабілізуються на довший час, що Антанта проявляє всі свої намаги на задержання цілості і неподільності Російської імперії, незалежно від режиму, як тюрми народів, як імперіяльної держави в будучій розгрі військових і політичних подій; що Антанта і надалі зісталася і зістанеться ворогом всіх сепаратних рухів на-

родів поневолених Москвою, і що Антанта була, є і буде ворогом України. На війну скоро не можна покладати надій, на визволення через війну таксамо неможна сподіватися, бо кожна війна зовні буде носити характер соціально-політичної реакції а цим самим посилить внутрішньо у червоно-куністичній Москви відпорність і закріпить її, як мілітарну потугу на довгий час. Тому, на деякий час, треба відложити зброю і дати перевихову цій патріотичній еміграції культурному і фаховому напрямкові. Організувати для неї курси, школи середні, вищі і високі і то власні-національні, що не вмістяться в своїх школах, скерувати до чужих шкіл, для тих що не підуть вчитися організувати кооперативи та артелі, щоб організовано працею здобували собі екзистенцію.

М.Ю.Ш. цю свою тезу побудував з власного досвіду. Будучи не раз міністром УНР він спостеріг, що при будові і вдержані Української державности бракувало не тільки добрих політичних і державних діячів, але ще в більшій мірі відчувалася велика недостача технічних будівничих сил. У всіх урядах УНР загніздилися старі російські імперські урядовці, як "незаміними фахівці" і замість працювати чесно для Української держави, вони тайно і явно прикладали своїх рук, як руйнувати Українську Народню Республіку.

Отже потрібна перевихова цих еміграційних мас на свідомих політичних, громадсько-суспільних і технічних фахових будівничих для Української державности, коли б така повтала, коли б сувереність УНР відновилася.

М.Ю.Ш. це собі усвідомив в повнім розсягові як державно-політичний діяч, тому весь свій розум, енергію і всі свої сили присвятив ідеї, як помогти українській еміграції пережити своє лихоліття, тому повів акцію організації українського шкільництва, від дитячих шкілок до національних високих шкіл.

Не будемо тут зупинятися на всій культурній діяльності М.Ю.Ш. і його співробітників, це не входить в наш програм цієї статті, і зупинимось тільки на Українській Господарській Академії, 35 літній ювілей якої в своїх серцях святкують всі ті, для яких вона була і зісталася альма матер.

Але ця високопатріотична і ідейна праця М.Ю.Ш. при своїм переведенню зустрілася з ворожою і шкідливою акцією з кол УНР в Тарнові і за згодою С.Петлюри, що весь час існування Української Господарської Академії провадилася в її стінах скрито і явно. В стінах УГА це була частина професорів і студентства, що належали до двох урядових коаліційних партій: ес-ефів і ес-деків, та позаурядових: монархістів-скоропадівців та реакційно-ліберальних міщан.

За час свого існування, від 16.IV.1922 р. до 20.VII.1932 року, Українська Господарська Академія в ЧСР дала такі позитивні результати, як національна українська висока школа, що випустила в світ:

Інженерів - агрономів.....	125
" - лісівників.....	92
" - технологів.....	58
" - гідротехніків.....	117
" - економістів.....	167.
Разом.....	559.

Особисті і партійні противники з еміграції до М.Ю.Ш., або ті що не знають відносин, з нової еміграції, при згадках про УГА, часто

пишуть неправду про організацію УГА, або приписують тим особам, що прийшли на готове, дістали від М.Ю.Ш. призначення до УГА, високе становище і високі платні. Згадуються "заслуги" якогось тарнавського гуртка, проф. І.Шовгенева або проф. Б.Іваницького і замовчується фактичного ініціатора, організатора і будівничого Української Господарської Академії в Подєбрадах - Микиту Юхимовича Шаповала та його співробітників. Це робиться з певною тенденцією, особливо після смерті М.Ю.Ш. Щоб всім неправдам подати докази такої тенденції і щоб їх відкинути та застерегти перед повторенням дозволю собі тут навести деякі дані з ідейно-культурної і громадської творчої праці організатора М.Ю.Ш., як організовувалася УГА.

- 6.XI.1920 р. М.Ю.Ш. прибув до Праги, після лікування в Карлсбаді.
21.I.1921 р. М.Ю.Ш. знайомиться з першим чехом Др.А.Мацеком, з міністерства Закордонних Справ, скорочено М.Зак.Сп.
15.III.1921 р. М.Ю.Ш. мав першу зустріч з Д-ром Гірсою, заступн. др.Е.Бенеша, міністра Закордонних справ.
Др Гірса прожив на Україні понад 20 років, знав добре Україну і добре говорив українською мовою. Великий приятель України і українців.
28.IV.1921р. М.Ю.Ш. мав другу зустріч з Дром Гірсою і порушив перед ним питання допомоги українській еміграції.
12.V. " М.Ю.Ш. мав дальшу зустріч з др. Гірсою.
13.V. " Міністр др Е.Бенеш прийняв на аудієнцію М.Ю.Ш. і приобіцяв матеріальну допомогу укр. еміграції.
15.VI. " М.Ю.Ш. подав до уряду ЧСР Статут Українського Громадського Комітету в Празі.
3.VII. " Затверджено Статут УГК.
7.VII. " Установляі Збори УГК, обрано до Управи: М.Шаповал-головою, Н.Григоріїв - з. гол. і О.Мищук - секрет.
18.VII. " М.Ю.Ш. вистарав візу на приїзд до ЧСР Б.Мартосові.
23.IX. " М.Ю.Ш. і О.Мищук відвідали дра Гірсу по студентських справах і добилися допомоги для студентів.
8.X. " Студенти реакційно-монархістично-скоропадівського переконання, під патронатом чеха проф. Брдліка /москофіл і крамаржівець/ в міністерствах ЧСР почали акцію проти УГК, зокрема в студентських справах.
27.X. " Збори УГК, на яких обрану Комісію по студентських справах, в складі: М.Шаповал, Н.Григоріїв, М.Косюра, Р.Лашенко і студенти: Бутрим, Веретка, Гавришук і Чайківська.
21.XII. " З.Збори УГК., до Управи обрано М.Ю.Ш., Н.Григоріїв і Б.Матюшенко.
22.II. 1922 р. Президент ЧСР Т.Г.Масарик прийняв на аудієнцію Управу УГК.: М.Шаповала, Н.Григорієва і Б.Матюшенка, заявив бажання допомоги українській еміграції морально і матеріально.
11.III. " М.Ю.Ш. відвідав дра Гірсу і подав йому статут і тимчасовий програм УГА на затвердження. Др Гірса подання прийняв і поінформував, що фінансування УГА переводитиме Міністерство Закордонних Справ, а затвердження школи переведе Міністерство Земельних Справ.

- 13.III.1922 р. Міністр др.Е.Бенеш прийняв на авдієнцію М.Ю.Ш. і запевнив існування УГА правно і матеріально, матеріальну підтримку УГК, видавництва, школи, курси то-що.
- 18.III. " М.Ю.Ш. одержав рекомендації до директорів с-г.шкіл в . Подєбрадах і м. Таборі, де малася приміститися УГА.
- 23.III. " М.Ю.Ш. . М.Галаган їздили оглядати м.Табір для УГГ.
- 24.III. " До Міністерства Закордонних Справ з'явилося двох українських студентів: Охрим і Паславський /був. старшини/ і запростестували проти відкриття Української Господарської Академії. Аргументували: українці не мають кваліфікованих професорів і лекторів, студенти не підуть вчитися, все робиться без відома студентства /див. дату з 27.X.1921/.
- 25.III. " М.Ю.Ш. відвідав д-ра Гірсу і тут довідався про "акцію" українських реакційно-чорносотенних студентів і уенерівців, диригованих проф. чехом Брдліком. В наслідок такої "патріотичної акції" деякі професори і урядовці чехи, не рекомендували відкриття УГА та інших культурних установ і організацій.
- 4.IV. " М.Ю.Ш. викликав др Гірса і поінформував, що УГА буде затверджена і дістане фінансову безпеку: 70.000 Кч. на УГА і 132.000 Кч. для 200 - х студентів на стипендії.
- 10.IV. " М.Ю.Ш. одержав першу суму 70.000 Кч. для УГГ.
- 19.IV. " УГК подав прохання до Міністерства Земельних Справ про затвердження Статуту і тимчасового програму УГА.
- 24.IV. " З Тарнова, Польщі, приїхала перша група професорського персоналу до УГА: І.Шовгенів, Б.Іваницький, І.Шереметинський, А.Михайловський і Л.Фролов / на запрошення і вихлопотані візи М.Ю.Шаповалом/.
- 16.V. " під числом 35-168-1а Міністерство Земельних Справ затвердило Статут і тимчасовий програм УГА.
- 15.VI. " УГК ухвалив зачислити в студенти і видати стипендію для 193 студ. і 33 матурантів на Матуральні Курси при УГА /в числі 33 матурантів числився й автор цих рядків/.
- 31.X. " Делегація студентів УГА прийшла подякувати голові УГК-М.Ю.Ш. та його співробітникам, членам Управи і Комісії УГК.
- 17.XI. " Управа УГК подала на схвалення до Міністерства Освіти статут і програм другої високої школи: Українського Високого Педагогічного Інститута в Празі, який пізніше був названий імені Михайла Драгоманова.
- 20.XI. " М.Ю.Ш. довідався в М.Зак.Справ, що сюди приходив ректор УГА, проф. І.Шовгенів і прохав про відділення УГА від зверхности і опіки УГК. /Це прояв "вдячності" від тих, котрих М.Ю.Ш. витіг з Польщі, організував для них посади з великими платнями. Інспірація походила від "уряду" УНР в Тарнові і його "посла" в Празі Максима Славінськ./
- 16.II.1923 р. Мін. Зак. Справ повідомило М.Ю.Ш., що від цього часу воно буде проглядати і затверджувати професорів і студентів УГА. Дотепер цього не було. Перші "успіхи" УГА.
- 5.III. " УГК перебрав опіку над Матуральн.Курсами в Подєбрадах.
- 10.III. " Мініст. Зак. Справ повідомило Управу УГК, що Український Пед. Інститут затверджено і фінансово забезпечено:

- 50.000 Кч. для Інститута і 25.000 Кч. для 50 студентів стипендії.
- 14.V. 1923 р. М.Ю.Ш. відкрив перше засідання лекторського персоналу Педагогічного Інституту. Ректором обрано проф. Л.Білецького.
- 11.V. " Президент Т.Г.Масарик відвідав Подебради і УГА. УГА репрезентував перед президентом Н.Григорієм, як з голови УГК.
- 3.VI. " М.Ю.Ш. відкрив перше офіційне засідання Професорської Ради Педаг. Інституту.
- 7.VII. " Почалося навчання в Укр.Пед. Інституті в Празі.
- 20.VII. " М.Ю.Ш. виклопотав для студентів дальших 100 стипендій.
- 23.VII. " Міністерство Закордонних Справ викликало Ректорат УГА, іздив проф. Іваницький, якому заявлено слідуюче:
- 1 - Академія не має права безпосередньо писати листів і інших справ до міністерств без їх дозволу,
 - 2 - Без дозволу Мін. Зак. Справ приймати і звільняти студентів та професорів,
 - 3 - Всі студенти УГА передаються під матеріальну опіку до Чесько-Українського Комітету в Празі.
- 27.VII. " Мін. Зак. Справ викликало М.Ю.Ш. і Н.Григорієва та повідомило, що УГА взяло під свою опіку Міністерство Закордонних Справ. Таку "автономію" одержала УГА, відірвавшись від свого організатора і будівничого - УГК. До цього "прислужилися" проф. І.Шовгенів, проф. Б.Іваницький, інші проф. і "Уряд" УНР в Тарнові-Варшаві.
- /Всі дата подані з оригіналу Щоденника М.Ю.Шаповала/.

Ця "автономія" чи відсепарування УГА від УГК дуже дорого обійшлася абсолювентам УГА по сторінці моральній і матеріальній.

Тільки аж 14.VI.1941 р. заходами Спілки Українських Інженерів на Словаччині, Братіслава; з ініціативи і старанням автора цих рядків з співробітниками, по 8 - річних намаганнях, пощастило перемогти всі ворожі і неприхильні акції до УГА і абсолювентів УГА, та досягнути реабілітацію як для УГА так і її абсолювентів від деградації, яку абсолювенти УГА зазнали.

Закон Словацької Держави ч. 30, з дня 14.VI.1941 признав УГА рівноцінною до всіх високих шкіл Словацьких і визнає правно абсолювентам УГА всі моральні, матеріальні і правні вигоди як всім абсолюветам своїх високих шкіл.

Офіційні чинники, тоді УТГІ, до цього нічим не прислужилися, навпаки ще радили цією акцією не займатися як "не на часі"

З вдячністю тут згадуємо тих своїх і чужих професорів, що цій т.зв. "акції абсолювентів УГА" допомогли досягнути успішного закінчення. Цими заслуженими в цій акції є: проф. др. Антонін Буган - ректор Словацької Техніки в Братіславі, проф. Віктор Доманицький - проф. УГА і УТГІ і ще деякі Словацькі наукові і урядові чинники. За їх безентресовні і високоідейні відносини до абсолювентів УГА і за їх допомогу Спілка Українських Інженерів на Словаччині 6 липня 1941 р. іменувала ПОЧЕСНИМИ ЧЛЕНАМИ Спілки та нагородила їх мистецькими почесними дипломами /"Бюлетень" чис. 11, 1941, Спілки Укр. Инж. на Словаччині/.

Творця УГА - Микиту Юхимовича Шаповала з вдячністю і з пієтизмом тут згадуємо, як ідейну, державно-творчу і надпересічної вартости людину. Вся культурно творча організація і праця /поза УВУ/ діло розуму, енергії, праці і рук М.Ю.Шаповала та його близьких ідейних співробітників. Отак воно було а не інакше! Инж.агроном С.Зеркаль, абсолювент УГА.

М.Шатовал.

МАНДРІВНЕ.

Продовження.

Головою Комісії для прийому студентів обрано Ф.П.Швеця.

Клопочемось про виїзд на соціалістичний Конгрес в Гамбурзі. Коли все буде гаразд - виїдемо завтра.

18.V. в Берліні чехи окликають нараду східно-європейських соціалістів. Видно хочуть радити про одну лінію на Конгресі в Гамбурзі.

Бу-децькі партійці випустили в Празі свою "Соціалістичну Дулку", в якій спеціально нападають на "радянців" і глузують з брошури Н.Я.Григорієва.

13-го V., неділя, вмерла жінка президента Масарика, а 14.V. приїхав маршал Фох /Французький генерал.С.З./, якому влаштовано бучну зустріч.

11.V., в п'ятницю, президент Масарик був у Подебрадах. УГАкадемію представляв Н.Я.Григорієв, бо я і М.Галаган не поїхали, збиті з толку фальшивими повідомленнями ректора І.Шовгеніва про порядок зустрічі Масарика. Аж тепер відкрилася чорна пустеля низости і підлоти цих всіх тарнівських "будівничих".

10.V. Шовгенів, Іваницький і Мартоо були у д-ра Гірси і... представляли на ухвалу проєкт промови Шовгеніва і меморандум при зустрічі Масарика.

14.V. в помешканні "ЗОВНР" відбулися збори по ініціативі Еугена Левицького для заснування "Комітету опікування біженцями".

22 червня 1923.

18 травня виїхав до Берліну.

19 травня приїхав до Гамбургу на Соціалістичний Конгрес.

22.V. виїхав назад до Берліну. Познайомився з багатьма польськими незалежниками і російськими лівими со-єрами. Всі вони нашу справу гальмували. Почував себе еле. Відіхали ми, не схотівши брати участь з "дородчим" голосом.

1.VI. повернув до Праги.

В Берліні бачився багато з Винниченком, приходили до мене Сірий, Івасюк, Коваль, Омелянович-Павленко, митець Мозалевський і інші по громадських справах.

1 липня 1923. Неділя.

3.VI. одкрив офіційно першу Професорську Раду Педагогічного Інституту.

7.VI. у д-р.Гірси були Маткшенко, Старосольський, Мартоо. Відрито навчання в Педагогічному Інституті.

8.VI. Представив проф. Білешького д-ру Гірсі.

8.VI. На засіданні Управи УГК п. Богачський зробив виступ проти Галагана і Управи.

10.VI. почалася наша партійна конференція /УПСР.С.З./, продовжувалась до 18.VI. Безладдя, хаос в дулках.

7.VI. прочитав лекцію в "Українській Хаті" на тему: Єдиний національний фронт на культурному фронті. Мала великий успіх. В неділю 11.VI. була дискусія з приводу лекції.

22.VI. мав велику розмову у Д-р Гірси. Порушив питання: а/Санаторію для сухотників, б/ майно в Ругуні, в/ Стипендія Винниченкові, г/ Стипендія Мозалевському, д/ справа "Нової України" і газети, е/ Академія і Матуральні Курси, ж/ збільшення стипендій для українців по школах, з/ збільшення коштів для УГК.

Санаторію в принципі прийнято. Візи і стипендії для родини Тутан-Барановських, візу для Трильовського здобув. В принципі прийнято стипендії для Винниченка і Мозалевського. Інші справи на розгляді. Загальний огляд політичної ситуації.

26.VI.Вівторок. По обіді продовження розмови з Д-р Гірсою. Про стан на Україні. Стан Петлюри, Петрушевича, Скоропадського, Грушевського. Я розвинув широку картину внутрішнього росту національної свідомості на Україні і банкруцтво політики Петлюри, Петрушевича, Грушевського і Скоропадського. Сміх з українських "Гакенкротів" у Мо-

Минхені - "Український Козак"...

Перед цим мав розмову з Нечасом і уявився про допомогу більшим групам учителів, лікарів, правників, яких варто привістити на Підкарпатті-"Подкарпатске Руси" на службу.

27.VI. Продовження розмов з д-ром Гірсою. Відношення їх до большевиків, погляд на Галичину, Волинь і польську політику. Говорив вже 2 години! Багато цікавого я дізнався. Хоч він і лікар, а має глибокі соціологічні погляди, бере "нутром". Проблема усунення поляків з Галичини і Волині - розуміння однакове з моїм. Тонкий аналіз зробив він про стан большевизму в Росії і на Україні.

30.VI. Продовження розмови з д-ром Гірсою. Тема: погляд їх на проблему світової політики що-до Росії, Сибіру, Кавказу, України. Проблема державного буття України, це питання є проблемою не тільки національної свідомості, а й національного буття, існування в дійсності.

Вважає, що Україна буде самостійною /після упадку большевицького режиму/, а потім знайде формулу якогось порозуміння, "більше ніж простого союзу" /проти германського імперіалізму/. Найбільш натуральні союзники для України - Росія і Чехословаччина. З польщею Україна муситиме порозумітися після розв'язки західно-української проблеми. За Сибір б'ється Японія, Китай, Америка. Його розмова з верховним Комісаром Японії у Владивостоці. Рецепт для скріплення Японії в Схід. Сибіру /"вирізати всіх до ноти"/. Роль Кавказу: головний фактор політики Східної Європи-Україна.

Далі він запитав про український погляд на Закарпаття-"Подкарпатську Рко". Я у зручній формі на їх політику там навів "русифікацію", "чехизацію", "Автономію". Він критикував політику пасивності, і створення "окремої русинської мови", що штучно тримає народ в ізоляції від великої культури. Мовляв-"немає путнього губернатора". А далі несподівано: як Ви дивитесь на д-ра Нечаса? Я дав похвальний одзвів.

Погодив справу Р.Лещенка.

12.VI. відбулася конференція з Андрієм Лівницьким у помешканні Н.Я.Григорієва і 14-15 червня у мене на помешканні. Пропозиція порозуміння "внутрішнього", моя роль - опиратись "з-ліва" на Винниченка і Грушевського, "з-права" на їх: Лівницького і Петлюру! Ес-деки визнають їх за "центр". Культурну допомогу для таборів і врятування п'ятьох генералів. Малке враження. Прохав влаштувати його на Закарпатті.

28.VI. був у мене Єрміїїв і багато розповідав про зносини ес-деків /Маткешенко/ з Петлюрою торік.

23-24.VI. Лівницький конферував у Подєбрадах з "хліборобами" і ніби дійшов до якоїсь згоди. Сокович, Фролов, Мосип Мельник вступили до партії "хліборобів". На нараду з Лівницьким з Праги їздили Леонтовіч, Стефановіч а дехто помилково каже, що й Тшиофіїв.

І липня приїздив Левко Дмитрович Шрамченко і поінформував, що на білорусів напали студ. Кузнеців, Жевуцький і Чирський.

На святі "братання" Університету і Академії не було Щербини, Лещенка, Бихельмана, Бича і Д.Дорошенка та В.Біднова - цих двох зовсім не покликано.

4 липня 1923.

Вчора був Роман Спаль-Стоцький. Говорив багато про свою політичну роботу і критикував "Центр". Пропонував Пресове Бюро і приватні "представництва" в Римі, Лондоні і Царгороді.

Сьогодні мав побачення з І.Мазепою, який вчора через Романченка - Григорієва звернувся з проханням про призначення зустрічі для розмови в партійних справах. Розмова була довга. Чого вони хотять?

1. Єдиний фронт потрібний. 2. Які його підстави? /я запитав/. 3. Тутешні непорозуміння: а/ вони ес-деки робили пропозицію про мій "відпочинок" на виразне бажання де-яких ес-ерів. б/Ніяких стосунків, планів і змов про влаштування тут "Центру" у їх - Мазепи і Феденка не було. в/Про вчинок Матюшенка і К-о мали зовсім інше уявлення. г/ Прохав призначити продовження розмов. Я погодився на другу череду. Запевняє про лояльність...

Сьогодні в Міністерстві вирішили асигнувати на влаштування санаторії для українських сухотників 12.000 Kč. місячно, на натуральні курси 20.000 Kč./15.000 Матурал. Курси і 5.000 для Інституту/, повернути - покрити видатки на Матуральні Курси 56.000 Kč. видатки по виставці 2.000 Kč. Стипендія Винниченкові 2500 Kč., Мозалевському дозволено приїхати до Праги і призначено стипендію.

В понеділок, 2.VII. було умовлено 10 стипендій для "волинців".

Лист Мишка про Мако, посилається на мене. Я мусів висловитись "за", пропонував дати стипендію і візи. Мишж називає Мако "українським" художником.

Сьогодні одержав листа від Черкасенка, який прохав повернути йому назад його поему! Образився на Винниченка, що той не прийняв його поправлених листків, тому, що вони були вислані на Вирового. Жажливі люди!

10 липня.Вівторок.

7 липня, в суботу, одкрито святочно Педагогічний Інститут. Я задоволений. Все - чері відбувся бенкет в "Українській Хаті". Я сказав промову з приводу двох-літньої річниці праці Українського Промадського Комітету.

8.VII. Неділя. Партийна конференція /УПСР.С.З./: з 4 год, по обіді до 3 год, ночі. Стався неприємний інцидент Григоріів - Шрамченко. Обрано новий Закордонний Комітет: я - головою, Н.Я.Григоріів і Л.Д.Шрамченко - заступники, Ріпецький, Стахів, Богачський і Животко - членами, уділено право кооптації ще трьох.

На Соціалістичну Конференцію до Франкфурту обрано Григорііва, Ріпецького і Стахова.

17.VII. Вівторок.

У минулий вівторок був у мене Роман Смаль-Стоцький - приніс акт ревізійної комісії Оупруніяти. Жажлива книга. Заявив свій світогляд. Зробив пропозицію про бжст Масарика, котрий мав-би зробити мистець Архипенко.

11.VII. бачився в-друге з Мазепою. Хитрить і крутить. Його т.т. збирається "також" опублікувати брошуру. Хоче вступити до єдиного фронту.

14.VII., в суботу, було перше засідання нового Комітету УПСР.

Вчорі було святкування 40-ліття праці Заньковецької. Після того гостина з нагоди скінчення курсу двома інженерами - лісоводами.

Сьогодні приходила Наталка Дорашенкова і зробила пропозицію своїх співів.

20.VII. Пятниця.

Був у др-а Гірси. Говорили про Українську Національну Бібліотеку, "Нову Україну", Архипенка, передав кошторис УГАкадемії /Гірса заявив, що нових стипендій дадуть тільки 100/, передав йому збірник "Господарство Чехословаччини".

27.VII.

Др.Завазал, з Міністерства Закордонних Справ, викликав мене і Григорііва та повідомив, що Академію міністерство взяло під свою опіку.

23.VII. Він викликав Іваницького, якому заявив, що Академія І/ не має права

безпосередньо писати листи і справи ні до яких міністерств; 2/ не має права без дозволу Міністерства Зам. Справ приймати і звільняти студентів і лекторів. 3/Всі студенти передаються до Чесько-Українського Комітету. Словом - к і н е ц ь а в т о н о м і ї А к а д е м і ї. Так малоросійські політики з Подєбрад достукались до "автономії".

5 серпня 1923. Неділя.

17 липня було екстренне засідання Сенату Академії /Шовгенів, Іваницький, Мартос, Чередиїв, Гольдельман/, на якому рішено представити бюджет Академії помімо УГК і висловлено в спеціальному листі до М-ва Закорд.Справ:

- 1/ "справа підтримання нормального існування Академії не є принциповою справою - бо як справа принципова - вона вже Паном Міністром Закордонних Справ вирішена".
- 2/ "Управа Українського Громадського Комітету не знає науково-шкільних потреб Академії й не може з відповідною компетентністю захищати їх, чи навіть з'ясувати".
- 3/ "Вся минула практика взаємовідносин між Управою Українського Громадського Комітету й Академією, та неприхильне відношення й факти зневаги до академічних типників, виявлені п.Шаповалом, навіть до особи ректора Академії, не дають Сенатові ніяких підстав вважати Управу Українського Громадського Комітету представником і захисником інтересів Академії, навіть більше - Сенат Академії в цій відносині, на жаль, потрібного довіря до Управи УГК не має".

Так сфаліфікували пани з Подєбрад Управу і мене! О, знамениті патріоти і соціалісти Мартос і Гольдельман! Лист Сенату /від 18 липня/ є документом, більш вартим, ніж д о н о с Матішенка.

3 серпня, п'ятниця. Загальні Збори УГК, на котрих ребром була поставлена справа про Академію. Відповідь Управи /на записку Сенату/ прочитав Н.Я.Григорієв. По обіді були дебати. Говорили Н.Григорієв, С.Ф.Русова, Модест П.Львицький М.М.Палаган, Грицай, Гр, Денисенко, Іваницький /кілька разів/ і я. Русова гаряче говорила про неможливість відділяти Академії. Моя промова тяглась 3 години /скінчив в 10 год. вечора/. Не спав майже цілу ніч. Почуття образи з боку тих людей, яких я сам же втяг, урятував і довірив їм Академію. Всеж таки подлість п.п. Шовгенева, Іваницького, Мартоса і Гольдельмана - видатна по своєму цинізмові.

Вчора в "Українській Хаті" був виклад Трепета - Грабова про економічний стан на Волині. Марко Лужкевич говорив глупо, тупо, не цікаво. В кінці заявив, що УГК його тягне до суду /Справа в тім, що Лужкевич на попередніх зборах в "Українській Хаті" назвав Т.Олесіюка "дефензивником" і польським наймитом, а той подав до УГК заяву з проханням прийняти участь в Громадському Суді або суді честі між ним і Лужкевичем. На записку Сугневича про це Лужкевич одмовився/. Я пояснив, що УГК нікому з громадян не може відмовити в допомозі при розборі конфліктів. В пікірованні з Олесіюком Лужкевич знов назвав його "служачим польської держави". Олесіюк підійшов до мене і прохав мене, щоб я запитав Лужкевича, чи він згоден прийняти участь в суді честі. Я запитав, а той відповів, що згоден, але при умові щоб його судили не Громадський Комітет, бо він, Лужкевич, "не може згодитись, щоб його судили люди хворі на клептоманію". Я заявив протест проти цього жуліганства і постанову притягти його до суду. Я і Н.Я.Григорієв після цього вийшли. Потім нам розповідали, що Олесіюк дав "по морді" Лужкевичу з словами: "Хто відмовляється від суда честі, тих б'ють по морді". Боже, які бувають представники українського народу /Лужкевич - посол до Польського союзу у Варшаві від Волині.С.З./

Вол.Д. Плетьов критикує політику чехів що-до еміграції. Політика "птичьего двора": підсилюють всі породи пір'ястих, але не знають хто їм знесе "золотое яйце".

17.УІІІ. П'ятниця.

14.VIII. приходив прощатись і "широ" говорить Др. Білоус, що виїздить на Закарпаття.

15.VIII. приходив Д.Дорошенко і др.К.Трильовський. Дорошенко багато розповідав що він демократ, що "союз хліборобів" є професійна організація, аполітична. Співай. Хоче праці в контакті. Признався, що зробив "гтупость", підписавши заяву "хліборобів" до М-ва Земельних Справ з випадом проти УІК. Нарікав на "таке" відношення до його, що от мовляв є катедра славянознавства в Педагогічному Інст., хочуть закликати чеха, а не його, котрий поважно займається цим предметом.

16.VIII. заходив Мозалевський з жінкою.

28.VIII. Вівторок.

У суботу, 26.VIII. мав довгу розмову з Осипом Гірсою /брат міністра Гірс.С.З./, представником чеських у Москві. Казав, що українське селянство більше всього добре згадує Центральну Раду. Антисеміт. Не вірить у війну большевиків - бояться вони дуже війни. Я роз'яснив йому суть польських стремлінь на Україну.

25.VIII. були у Аіоло. Грав д.Ніжанківський, а інші пили вино.

Був у мене Остап Коберський, розмовляв про консолідацію літших людей.

Вчора був Др.К.Трильовський, Р.Смаль-Стоцький, який привіз якогось проф.

Charles Sarolea бельгійського консула в Англії. Розмовляли. Розмовляли про всячину. "Філософствує" на тему про роль московської мови, як загальної дипломатичної і культурної для всіх славян. Я сказав, що на цю роль надається тільки українська мова.

Поїхав до Масарика. Я завіз сьогодні до його карточку.

Йозеф Гірса рахує три фактори, що підігрівають український націоналізм у селян: 1. Грабіж і вивоз до Москви. 2. Військова служба по-за Україною. 3. Споми на Центральну Раду.

Большевики потерпіли великі поразки: а/ в Лозані /Дарданели/ і Туреччині. б/ в Німеччині /Рур/. в/ в Англії /капітуляція перед Керзоном/. г/ на Сході, де агітація не дала результатів. д/ Скрахування НЕП,у.

Вони в Європі опираються на комуністичні партії. Порозуміння з капіталістами зразу виб'є з-під їх цю піддержку. Порозуміння з капіталістами можливе при умові: а/ заведення приватної власності, б/ признання старих боргів, в/ свобода преси в Росії, г/ свобода виборів. Комуністи на це бояться йти, бо демократія чи якийсь інший режим загрожує їх фізичне існування. "З них ніхто не залишиться живий".

"Українізація" і т.п. означає, що большевики остаточно касують політичну і економічну окремість. Коли вони проведуть повну уніфікацію, тоді українізація піде к чорту. Українці дуже наївно ловляться на гачок українізації. Українська інтелігенція дуже слабо мислить в політиці...

6 вересня 1923.

З вересня приїхав Микола /брат М.Ю., генерал.С.З./. Перед від'їздом його знов арештували поляки. Підота яка! Таборів хулігани роблять доноси.

Завтра думаю піти до дра Гірс, хоч і важко мені говорити з ним, але треба - занадто багато наших людей пропадає, а чехи де далі все гірше до їх ставляться. Все видають нові обіжники про заборону вступу до республіки.

14.IX. П'ятниця.

7.IX. був Білецький і Біднов.

9.IX. Було засідання Професорської Ради /Педагог. Інституту? С.З./, на якому

продовжувалась справа Грушевський-Віднов, що розпочалась ще 2.IX. Постановлено послати Грушевському приватного листа /доручено проф. Терлецькому/. Після засідання 2.IX. в партійних колах заворушення, Ріпецький і Іваненко окликали засідання пражської групи на 7 вересня.

8.IX. приїхав Никифор Яковл. і розповів мені про це. Я зараз же подав заяву про вихід з Закордонного Комітету. У вечері в УГК з'явилися Ріпецький, Іваненко, Животко, Талченко за порадою як бути. Я порадив їм провадити їхню лінію. Через те на другий день прийшла постанова проф. Ради про Грушевського.

10.IX. мав у вечері довгу розмову з Гірсою і полагодив 14 справ /Винниченка, Садовського, Мозалевського, Ніжанківського/ а головне обговорили справу дітей-сиріт, кооперативних курсів. Дано "прукази" для всіх українців, яких не видавалося їх; добився права в'їзду для українців з Польщі, політичних емігрантів. Це внесло зміну в кризу біженську.

11.IX. був в УГК, бачився з Лазаркевичем, у вечері випадково Олесь затяг мене до кафе, де викладав свої "ліха" і добивався, щоб Грушевського взято до Праги. Читав листи від Лизанівського, Христжа і Грушевського /Щ з Відня.С.З./

12.IX. були в мене білоруси Цвікевич, Кричевський, Красовський.

Вчора була С.Ф.Русова і ставила питання чому я загадково веду себе в справі Грушевського. Вона фанатично ненавидить Грушевського!

Сьогодні Загальні Збори для вибору членів і зміни статуту. Я не пішов. Зійшов у-ранці якийсь хлопчик-жид, а потім якийсь д-р Гайворонський. Я наразті шви́сив оповістку на дверях, що нікого не прийму через хворобу. Маю намір рішучо не входить в Закордонний Комітет і навіть вийти з Управи, куди можна увести Ніколу /брата.С.З./.

20.IX. Четвер.

14.IX. Загальні Збори відбулись нудно. Оживила публіку полеміка про Стежка, якого були забалотували, а потім вибрали.

17.IX. Др Благос розповів мені, що група ес-деків на чолі з Мазепою удавались до Міністерства з проханням дати їм гроші на видання "Українського Вістника" і мотивували тим, що "Нова Україна" є орган "чисто ес-ерівський", що з "такими людьми" вони /ес-деки/ працювати не можуть і т.п. Вони одержали од М-ва "совершенно́й отказ", тому, що в їхній заяві була очевидна неправда. Дійсно, штукарі! Знамениті соціалісти... клеветкою і доносом хочуть здобути собі довіря в буржуазного уряду.

По обіді були Збори Закордонного Комітету, на яких розглядалися заяви моя і Н. Я.Григорієва про вихід з Закордонного Комітету. Члн скінчилось - не знаю, бо у вечері пішов до Никифора Яковл. на нараду в справах УГК. Приходив до мене Ніжанківський.

18.IX. у вечері були в мене проф.Старков і др Літов.

Сьогодні був Ісаєвич, приніс номер 219 "Венков", де надруковано якусь дурну інспірацію про селянський рух на Україні з метою прославити якогось "Сагайдачного Чорнушенка". Як грубо і гдуло працюють авантюристи.

Розмовляв телефоном з д-ром Вжіга про Архипенка. Масарик шибірається на місяць за кордон. Згоду дасть мабуть, але на 1924 рік!

28 вересня 1923.

Позавчора у Карла Куберського зроблено трус в Подєбрадах в зв'язку з арештом Зві Равич у Львові.

2 жовтня. Вівторок.

30 вересня відбулись установчі Збори Селянської Спільни. Було 43 особи. Головою обрано Сутневича. Рада з 12 осіб.

С.Зеркаль.

МИНУЛІСТЬ І МАЙБУТНІСТЬ УКРАЇНИ.

Продовження.

Командуючий волинською групою республіканського війська "отаман" О С К І Л К О /бувший народний учитель, соціаліст-самостійник, 25 літ/ оточений старими царськими генералами так само не визнавав правительства, заявляючи, що в Рівному, як на фронті, він сам собі господар і ніякого правительства не потребує. "Соціалісти"-самостійники /Маджук, Макаренко й інші/ та народні республіканці /Ол.Копалевський, Архипенко/, спіраючись на Оскілка і віддавшись під його опіку, повели між військом, устими словами і через свій орган, шалену агітацію як проти правительства, так і проти С.Петлюри. Коли правительство захотіло взяти дрібно-буржуазну пресу під цензуру, Оскілко заявив, що то його штабні фронтіві органи і він не допустить ніякої цензури їх з боку правительства. Дрібна буржуазія /і ті генерали, що оточували Оскілка/ заплескала в долоні, вихваляючи "геройство"отамана.

Так назрівав конфлікт. Дрібна буржуазія боялась і намагалась недопустити закріплення позицій за соціалістичними /хоч би й поміркованими/ партіями, боялась Трудових Рад, що вже почали в кількох повітах функціонувати і боялась перспективи бути надовго відсутньою від політично-державної влади.

При тім обставини складались, здавалось, немов нависне в користь буржуазії. З одного боку - найбільша військова /волинська/ група, можна сказати, єдина опора Республіки, перебувала в руках "свого чоловіка" - самостійника Оскілка й реакційного генерала А г а п і є в а /Начальник Штаба Оскілка/. З другого - наміцувалась нова сила, на яку, здавалось, можна було опертись в боротьбі за владу. Сила та була недалека і рідна, українська - галицька дрібна буржуазія, Галицький Державний Секретаріат, що так само воявав у себе з революційним робітництвом та селянством /арешт і заборона провадити політичну діяльність в в ш а н о в і, що працював в контакті з УПСР/, що так охоче і гостинно приймав у себе всяких гетьманців, Андіївських, Балбачанів, Сілюнових, Тимофійових і так далі.

Примітка наша: Гляди "Українське Громадське Слово" чис. 1, 2, 3 - 1956, статті М.Шоповала - Мандрівне. С.З.

Самостійники протягли /через П.Андрієвського, головним чином/ нитки між Станіславовим і Рівним і рішили виступити. В перспективі малювалась приваблива картина - організація "твердої" влади, хутірської України, найтіснішого союзу з "великою Антантою" /яка саме в цей втікала ганебно з Одеси/, в що, до речі, сліпо вірив Галицький Уряд.

Ближчою причиною до повстання послужив наказ С.Петлюри про звільнення Оскілка з посади командуючого групою. Дрібна буржуазія побачила, що з звільненням Оскілка усунеться з-під її ніг головна опора - "отаманське" військо, і поспішила з виступом. Заявивши, що здає посаду, Оскілко, стягнувши перед цим до Рівного рештки війська з фронту, вчинив 29 квітня 1919 р. - в спільці з самостійниками /на чолі з представниками Центрального Комітету Партії Макаренком та Маджук/, генералом А г а п і є в и м, полковником Г е м п е л е м й іншими "отаманами" та "полковниками", при "моральній" співучасті інших українських буржуазних партій /народних республіканців в першу чергу, а потім і соц.-фед./, державний переворот. Всіх міністрів і деяких політичних діячів /що належали до укр. соц. партій - с-д і с-р/ було арештовано. "Отаман" Оскілко оголосив себе "головним отаманом" війська Української Республіки і призначив при собі комісаром для справ цивільних /щось подібне до прем'єр-міністра/ народнього республіканця Евг. А р х и п е н к а. Окремою грамотою оголосив членів арештованого правительством зрадниками, що продавали Україну більшовикам і полякам, а також виключив зі складу Директорії С.Петлюру і А.Макаренка, як співників заарештованого правительства /С.Петлюра, А.Макаренко і Ф.Швець були в той час в Здолбунові - на сусідній з Рівним залізничній станції в напрямку на Галичину/.

Про вчинений переворот Оскілко зараз же послав кілька телеграм до Галичини - Петрушевичеві та Андрієвському /Панасові С.З./, сповіщаючи, що все "хвала Богові, йде успішно". В одній з цих своєї телеграм Оскілко вигололював бажання, щоб Петрушевич швидче обняв пост президента з'єдиненої України. /виникає навіть питання: чи не намісне Оскілко відбув своє повстання якраз в роковини гетьманщини - 29 квітня?/.

Головною ціллю повстання, як про це свідчать і грамоти Оскілжа, і зв'язок оскілівщини з галицькою дрібною буржуазією, і вся попередня, попередня діяльність та поступи дрібної буржуазії /за часів Центральної Ради, при Директорії в Києві, за часів остолепківщини/ і саме єство дрінобуржуазної верстви, - було розірвати з революційно-соціалістичними партіями й "ооборниці" силами української дрібної буржуазії утворити соборну українську буржуазну державу, в якій би влада, по можливості, спочивала в руках не великої, а дрібної буржуазії.

Зліквідувала оскілівщина дуже швидко. Військо, якому було наказано новим "Головним Отаманом" взяти Жолбунів і "визволити з большевицького полону Петлюру з Директорією" /так брехав Оскілко козакам, боячись одверто сказати їм про переворот і свої наміри арештувати Петлюру з Макаренком/, довідавшись, що його дурять, повернуло назад з бронепанком до Рівного і счинило там заворушення. Більшість війська рівненської залоги оголосили нейтралітет /0, те лихо і прокляття "нейтралітет!" С.З./ на чолі цієї частини війська стояла військова старшинська організація, так званій Український Військовий Клуб/, меншість активно виступила проти оскілівщини. Розкидані з аеропланів прокляції С.Петлюри, в яких останній обвинувачував Оскілжа в державній зраді і бажанню повернути гетьманські порядки, остаточно здемонізували оскілівське замілля. Грунт з-під ніг усунувся. Побачивши, що справу програно, Оскілко з купкою своїх прихильників /Ген. Агапієвич і інші "отамани" та "полковники" / втік до Польщі, про-атаманувши всього неповний день. В Польщі цих "героїв" було інтерновано, гроші /державні/, які вони не забули захопити з собою, втікаючи, одібрано, в "союзи" відновлено, врешті... закинуто - кого до тюрми, а кого в концентраційні лігери для військових полонених. Інші головні оскілівці з самостійників і нар.-республ. так само повтікали, хто в Польщу, а хто в Галичину /Макаренко, Мацок/.

Оскілівщина остаточно зліквідувала український фронт і довела до цілковитої втрати українським прагнителям територій. В зв'язку з нею, чи без зв'язку, але за раз же за нею /днів через 5-6/ було зрадинськи здано полякам з цілою холмською військовою групою, окладами амуніції, одяжі, харчів. Совітське військо, скористувавшись одслоненням фронту, яке вчинив Оскілко, ступило до Рівного для переведення перевороту, на третій день після перевороту було вже під самим Рівним.

Правительство Мартоса з нечисленним військом одступило /під натиском поляків і большевиків/ до кордонів Галичини. По дорозі /в Радимиліві/ було виключено зі складу Директорії Андрієвського /після листа до Директорії, в якому він однювалвся дати які буть пояснення про свою участь в оскілівщині/.

Після деяких труднощів правительство здобуло від Державного Секретаріату /уряд ЗОУНР С.З./ дозвіл на евакуацію урядовців, майна і війська до Галичини і 17 травня перейшло на терен "союзної" держави /з Радимилова до Бродів, Золочева, Тарнопольа/. Поляки й большевики йшли слідом з усіх боків, зайнявши останні повіти Великої України"... /П.Християк, том IV, сторінки 124, 125, 126, 127, 128/.

Міністр Внутрішніх Справ Ісаак Мазепа, тодішнього уряду УНР так описує авантюру оскілівщини:

"Наслідком об'єднаного протисоціалістичного фронту не довелося довго чекати. Передовиками боротьби протисоціалістів виступили самостійники соціалісти, що ще в 1917 р. перейшли з Української Народньої Партії. Отже своєю програ-

мою самостійники-соціалісти неначе не розходилися з "духом часу". Але фактично вона провадила свою діяльність в дусі тих консервативно-отаманських настроїв, що тоді панували серед провідників цієї партії. Тимто знаряддя для своїх цілей в Рівному вони вибрали от. Оскілка, молодого і політично неспробованого старшину, що свою власну особу ставив понад усе.

Оскілко боявся, що по закінченні реорганізації корпусу Оічних Стрільців Петлюра, за допомогою Коновальця, усуне його з посади командуючого Північною групою. З другого боку, саме в цей час /15 квітня/ наказом отаманом замість Грекова, був призначений командуючий Холмською групою ген. Осецький, а це йшло проти планів самостійників, що хотіли на цю посаду поставити Оскіллка. Урядові стало відомо, що Оскілко за допомогою скупченого війська в своїх руках готується до державного перевороту. З своїми змовницькими планами Оскілко майже не ховався.

Одночасно Оскілко не виконував боєвих наказів штабу дієвої армії..., один із провідників самостійників Д.Симонів заявився 22 квітня до Мартоса й заявив, що боротьба з урядом може бути припинена лише при умові, що Осецький буде призначений військовим міністром, а Оскілко - головнокомандуючим.

Уряд вважав, що цього факту було досить для того, щоб вжити негайних заходів для ліквідації планів Оскіллка та його однодумців. Тому було дуречено мені й Сиротенкові поїхати до Петлюри та Осецького в Жовбунів і домогтися усунення Оскіллка з посади командуючого Північною групою, а також арешту його та спільників. Осецький в присутності Петлюри заявив нам, що начальник штабу Північної групи Атанієв /російський генерал, що фактично керував всіма справами в північній групі/ вже звільнений з посади за невиконання боєвих наказів, а Оскіллкові дано наказ негайно поїхати на фронт для безпосереднього керування своїми частинами..., через кілька днів після згаданої розмови стало відомо, що Оскілко не виконав наказу старши Глоного Отамана: Атанієв виконував далі обов'язки начальника штабу, а сам Оскілко залишався в Рівному, для "більш серйозної праці, ніж на фронті," як він заявив. Довідавшись про це, уряд знову 26 квітня звернувся з інтервенцією до Петлюри й Осецького, але Осецький, при мовчазній згоді Петлюри, знову заявив Мартосові, Сиротенкові й мені, що нікого арештовувати не треба, а досить усунути з посади Оскіллка, давши йому перед тим ще раз наказ, щоб він поїхав на фронт і взяв назад Новгород-Волинський.

Але удар у спину новому урядові готували свої ж українці. Соціалісти-самостійники з своїми "отаманами" продовжували готувати задуману авантюру. Само собою, Оскілко знову не виконав наказу Осецького і залишився в Рівному.

Рано 29 квітня на парканах рівеньких вулиць з'явилися відозви до війська і до населення за підписом "Головнокомандуючого воїна озброєними силами Наддніпрянської України" отамана Оскіллка."

У відозві Оскілко проклинав:

"Тим часом Глошний Отаман Петлюра покликав нове правительство з людей, які стояли за те, аби було скасовано цей фронт. Це нове правительство вкупі з членами Директорії Петлюрою й Макаренком, проти протестів членів Директорії Андруєвського й Петрушевича, піршили ввійти в згоду з більшовиками і зрадниками проти власного народу - лівиши соц.-революціонерами і незалежними соц.-демократами. Сліпі люди хотіли допомогти завести у нас на Україні совіти. І це в той час коли навіть в Московщині мука народня стала нестерпною.

Тому я усунув сьогодні головне командування і доступив в командування всіма озброєними силами Наддніпрянської України. Також мусів я усунути від державної праці кабінет міністрів. Повідомивши про це все Директорію, я прохав її провадити далі державну працю й обрати негайно голову Директорії з правами тимчасового президента республіки. З свого боку я порадив вибрати члена Директорії Петрушевича й при першій згоді скликати народне представництво з правами установчих зборів, перед якими мали б відповідати президент і я."

До селянства в цій відозві Оскілко звернувся такими словами:

"Селяне! Гді руїни й безладдя! Треба порядку й праці. Я наказав земельним управам негайно приступити до нарізки землі окремим селянам і козакам у власність з видачою документів на право володіння землею. Засівайте ж всі землі, вони ваші навіки, ніхто вже й ніколи не видере їх з ваших рук".

Треба об'єктивно признати, що коли б акція перевороту Оскілка вдалася, то його демагогія далеко більше й глибше мала значення на селянство і взагалі трудові маси українського народу, як довжелезна, неясна і всеобіцяюча Деклярація нового Правительства УНР з дня 12 квітня 1919 року.

"... але авантюра була зліквідована того ж самого дня вояцтвом. Як тільки Оскілкові козаки довідалися про те, що не уряд заарештував Петлюру, а навпаки, сам Оскілко проголосив себе головним отаманом замість Петлюри, всі вони покинули самозванця.

Вже о 2-й годині ранку 30 квітня заарештовані члени уряду й командування були на волі. Не вважаючи на наказ Оскіллка, ніхто з членів Директорії, як і штаб дієвої армії, що знаходилися в Єдовбунові, не були арештовані. Військові частини, що були направлені Оскілком до Єдовбунова, довідавшись в дорозі про дійсні наміри свого нового "головного отамана", з обуренням вернулися назад до Рівного. Так само рівенська залога, на яку спирались змовники, відмовилися підтримувати Оскіллка, довідавшись із відозви Петлюри, що була розкидана з літака, як в дійсності стоїть справа. Довідавшись про це, Оскілко разом з ген. Агапівим і провідниками самостійників: О. Мацьком, Олександром Макаренком та іншими утік у Польщу.

Так скінчився бунт правого крила українського табору, що, починаючи з Києва, сіяв на Україні отаманську сваволлю. Вчорашні претенденти на "визволителів" України, сьогодні мусіли були ганебно втікати на чужину, захопивши з собою десятипільйонову скарбницю Північної групи.

Поза всім цим виступ Оскіллка був тяжким ударом для української боротьби. Фактично сталося так, що Оскілко відкрив фронт більшовикам, стягнувши до Рівного значні військові сили. Чутки про державний переворот у Рівному викликали на фронті паніку й замішання. Вже на другий день після ліквідації Оскілковщини Петлюра на засіданні ради міністрів заявив, що з огляду на критичне становище на фронті необхідно негайно почати евакуацію до Галичини. Скоротивши урядові апарати до мінімуму уряд 5 травня покинув Рівне"... /І.Мазепа - Україна в огні..., частина I, ст. 178-186/.

П р и м і т к а: Володимир Оскілко, втікачи до Польщі, стало замешкав на Волині. Дня 19 червня 1926 року, в селі Городку, на Рівенщині, невідомі убивники його застрелили вночі через вікно. Оскілко мешкав на другім поверсі, убивник зліз по ринві до вікна і з ринки застрелив. Убивника не викрито. Газета "Дзвін" ч. 202, з 17 жовтня 1926 обвинувачувала більшовиків.

Армія УНР в цей час після ліквідації оскілковщини і скорочення фронту виносила, "з окремими піхотними частинами і батареями 14-15.000 багнетів, 350-380 кулеметів, до 100 гармат". /Ген. О. Удовиченко-Україна у війні..., стор. 61/.

"Втративши останні повіти своєї території, правительство Гартоса одначе не тратило надії на свій швидкий поворот на Наддніпрянську Україну. Підставою для такої надії служили ~~навія~~ зв'язи по всій Україні, про які правительство Директорії знало і навіть з деякими навязало зв'язки. Переходячи на терен Галичини і в той же час роблячи спроби відкинути совітське військо від кордонів Галичини, правительство писало в своїй відозві, від 13-18 травня 1919: "До Народу Українського".

"Без співчуття народнього не змогло боротись республіканське військо і разом з правительством народнім одступило далеко на чужину /хіба Галичина чужина? С.З./, щоб повернутись тоді, коли його покличе зневірений Український Народ... Та вже спала полуда з очей народніх, проснувся великий Український Народ і повстав од краю до краю за волю святу проти чужинців-грабіжників московських більшовиків-комуністів.

Далі буде.

Вас. Онуфрієнко.

Самогубства.

Переглядаючи одну сіднейську вечірню газету, я натрапив на коротку замітку про двох чоловіків, які хотіли покінчити своє життя самогубством. Один хотів вкоротити своє життя, вхопившись руками за оголений електричний провід. Другий ковтнув якоїсь отрути. Обоє було відвезено до шпиталю, де життя їх було врятоване. Після вратування життя їх віддано в руки поліції, яка виставила обвинувачення: намагання покінчити життя самогубством.

Невідомо, яка буде кара за цей злочин – намагання вкоротити собі життя.

Цей випадок і багато інших приводять мене до деяких думок про самогубства й трактування в цивілізованому світі цього нездорового явища. Намагання покінчити життя самогубством в Австралії і в деяких інших країнах трактується як злочин. Ґрунт для обвинувачення, мабуть, існує один: *р е л і г і й н и й*, що базується на заповіді "НЕ УБИЙ". Можливо, що приєднується до цього порушення суспільного порядку. Інших підстав для карання невдатних самогубців немає. Тих, кому самогубство вдалося, карають у той спосіб, що церква не дозволяє їх хоронити, що їх ховають в окремих місцях, поза цвинтарями, а колись давніше – в лісах, коло річок, де зазвичай, лише не поряд з тими, що вмерли своєю смертю, або були забиті чиеюсь рукою.

Заповідь "Не убий" не вказує, кого не вбивати, за яких умов і обставин. Її треба розуміти, мабуть, як загальну, без винятків, заборону вбивати, цебто заборону кари смерті, заборону оборонятися, заборону воювати і робити все, де виникає можливість когось убити.

Від перших днів християнства цю заповідь було трактовано в той спосіб, що вбивали всі: і в війнах, і поза війнами, і карою смерті за злочини, і в обороні, так, що сьогодні найбільшим богословам тяжко спрецизувати цю заповідь: як вона мала б практично застосовуватися в житті. В голому вигляді, буквально застосування цієї заповіді неможливе, отже, мусить бути знайдений якийсь ключ: які вбивства треба вважати не порушенням заповіді. Цебто практично мусіла б заповідь звучати десь приблизно так: не убий тоді, коли без убивства можеш обійтися. А після цього почалося б виправдання: як сталося убивство і чи було воно крайнє необхідне для самооборони, для суспільного чи національного добра і так далі.

Так воно практично і є сьогодні, лише "традиція" триматися літери заповіді, робляче в той час цілком протилежне, змушує буквально поводитися з заповіддю, яка ніколи нікого ніде не зобов'язувала, навіть саму церкву, яка цю і інші заповіді найбільше нібито шанує; бо вони являються основою *р е л і г і й н о ї м о р а л і*.

Якщо церква знаходить виправдання убивствам у війні/оборонній чи агресивній/, у самообороні, в інших особливих випадках, то чи не пора подумати про самогубців, людей передовсім нещасних, яких у великій більшості штовхає до самогубства якась дуже важлива причина?

Я думаю, що в наш вік найбільшої гуманності слід було б перестати вважати самогубців злочинцями. Думаю, що поліцистів треба б і близько недопускати до цих людей, яким не вдалося покінчити своє життя. Поліція повинна втручатися лише тоді, коли винекли якісь особливі підозрілі обставини, коли людина намагалася покінчити життя під впливом чийо-

гось терору, морального або фізичного, шантажу, підмови тощо.

Уявім собі кілька практичних випадків.

Наш український повстанець оточений агентами МВД в лісі, чи десь у хаті, бачить, що ніякого виходу немає, але він також не хоче потплати в руки політичної поліції. Після одчайдушного бою з ворогами він останню кулю пускає собі в лоб, і вмирає як герой, що не дався живим в руки ворогів. Перед релігійним законом він грішник, бо він своєю рукою вкоротив собі життя. Перед нами всіма, в тому числі й перед думаючими, гуманними священниками - він герой, бо він не дався в руки живим, не викрив своїх товаришів, вмер, як велить Євангеліє, за друзів своїх. І от колись ми, якщо повернемося, можемо відшукати багато могил таких героїв-самогубців. Перед ними ми будемо класти вінки, можливо, ставити пам'ятники. Але церква не зможе правити навіть панахид по цих героях, бо вони перед релігійним законом - грішники.

Двоє стареньких людей прожили життя чесно, нікого ніде не скривдили, допомагаючи своїм сусідам, не зраджуючи одно одного. Доживши до похилого віку, пройшовши довгу життєву дорогу спільно, вони мріють лише про одне: разом і вмерти. Природня смерть цього переважно ніколи не робить. Одне з цих стареньких людей умирає, друге лишається. Ця стара людина одинока, всіма забута, немічна, раптом приходить до страшної думки: вкоротити життя, бо воно нестерпне. Знаходиться спосіб для цього, і ще одне життя згасає. Хто має моральне право осуджувати цю стару, немічну людину?

Людина хвора невиліковною хворобою, яка не лише тортує кожного дня, кожну хвилину, але й невимовно наближає кінець при великих болях. В Австралії, наприклад, гуманісти з Канберри заборонили вливання ліків, які вбивають чи притишують біль. Людина доведена болем до божевілья, нарешті кінчає своє життя отрутою, мотузком, або іншим. Хто її з думаючих людей осудить? Але перед релігійним законом вона - грішник, а перед поліцією - злочинець.

Випадків можна було б наводити багато. За всіма ними переважно стоїть картина страшної людської трагедії, вартої співчуття й зрозуміння.

Поліція тягне до суду людей, яким не вдалося покінчити життя самогубством. Тих, що покінчили життя, вона не може тягти до відповідальності і тим людям лише мстяться різними способами. У Франції колись їх волочили вулицями на рядні, на Україні закопували за селом, в інших країнах робили інші видовища і глум над пам'яттю тих, яким земне життя стало нестерпним. Мстимосся їм і тепер по-різному.

Кількість самогубств з кожним роком збільшується. Життя ускладнюється, життєві проблеми щораз заплутуються й вимагають сильних нервів і ментального здоров'я для того, щоб усякі незгоди винести на плечах. В Англії, як недавно було подано в пресі, в 1953 році 5.754 людей покінчило життя самогубством.

Величезна більшість з цієї великої цифри вкоротила собі життя не з радощів і не для жарту, чи заради спорту. За кожною людиною стояла якась драма, якесь нещастя, розпука, відчай, щось те, що ми живі люди, також переживаємо щодня, щороку, лише маємо в собі досить ментальної й фізичної сили не зламатися, не вгнутися, не пуститися поперед бурі тих почуттів, які можуть на когось часом налетіти.

Ці самогубці не являються ніякими злочинцями перед нами, перед людьми, а тим менше перед поліцією. В більшості це були чесні, порядні люди, які любили, плянували життя, виховували дітей, робили щось

корисне для країни. Але в один похмурий день у них не вистачило, життя стало нестерпним, і вони в відчаї зробили страшний вчинок над собою.

Є окремі випадки, коли до самогубства приєднується якийсь злочин: убивство, велика крадіжка, ноторійне п'янство, але цих випадків в самогубствах буває менше.

Думаю, що тих людей, яких вдається врятувати від самогубства, слід у першу чергу пожаліти й віддати в шпиталі, і лише в тих випадках, коли до самогубства домішується кримінальний злочин, слід зв'язатися з поліцією і то при посередництві психіатрів. Не можна карати людину за те, що їй не вдалося покінчити життя самогубством. А в сучасну пору з самогубцями /невдахами/ це саме й робиться: карають тих, які не зуміли з собою покінчити, або не встигли цього зробити.

Судові карі не знизять кількості самогубств, про це свідчить вище наведена кількість самогубств в Англії. Налякані відповідальністю, будуть старатися зробити самогубство успішними, не відповідати перед судом і не розкривати своєї трагедії.

Гуманність, яку так широко застосовують сьогодні в світі щодо найбільших злочинців, мусіла б бути поширена також і на самогубців, вірніше, на тих, яким самогубство не вдалося.

Щось мусить статися і з церквою. Якщо церква може вділяти святі таїнства злочинцям, які йдуть до газової камери, чи на шибеницю, якщо церква може їх хоронити як достойних християн, то чому не можна цього робити з людьми чесними, які в хвилину розпуки не знайшли в себе сили, щоб відвести руку від страшного наміру покінчити з собою.

Якщо убивства розділено на категорії, і деякі з них не трактуються як гріх, а навпаки трактуються як велике геройство, при якому зброя оббризкується свяченою водою, а дорога на вбивство встеляється молитвами й побажанням перемоги – цебто якомога більших убивств, чи не прийшов час і самогубства ділити на категорії?

Ми не знаємо, що і як прощає бог і як він карає. Ми знаємо, що на землі ми караємо, прощаємо і робимо так, як нам найкраще. Самогубці не роблять нам ніякого зла. В окремих випадках вони роблять велике, корисне для всіх нас діло, коли вмирають за нас і для нас, як герої. Осуджувати їх ми не маємо ніякого морального права.

А що на це скажуть церкви і думаючі громадяни?! Вас.Онуфрієнко.

+ + + + +

Найчастіше повстає недовірство у людей тоді, коли вони пізнали різницю між церковною теорією і практикою, між навчанням і вчинками. Церква твердить, що папа непомилковий у справах віри й моральності, а про те признаний факт, навіть істориками церкви, що було досить негідних пап. І то дуже негідних.

Так Александер VI./1402 до 1502/ був чоловік дуже розпустний, гуляв, немилых людей усував з дороги трійлом. Мав купу дітей і врешті й сина Родеріха з власною донькою Лжкрецією. Папа Урбан VI. або Іван XXIII. і цілий ряд інших не були ліпші. Іван XXIII. був, перед тим як став папою, морським розбійником, злочини його списав константинопольський собор у 70 статтях, із яких прочитано публічно лише 54, бо самі кардинали встидалися читати прилюдно всі вчинки свого "видного голови".

/Д-р Теодор Бартшек - Новітня суспільність і церква. Переклав із чеського М. Павлик, сторінка 18-19, 1908 р./.

У К Р А Ї Н С Ь К А Г Р О М А Д А У Ф Р А Н Ц І Ї.

Свято Тараса Шевченка

Найбільшого генія і пророка України - ТАРАСА ШЕВЧЕНКА, Монбеліарська філія Української Громади у Франції, відсвяткувала дня 31 березня 1967 р. в Сошо, власними силами, в присутності членів Громади і гостей. Програма свята складалася з таких виступів:

1. Свято відкрив і вступне слово сказав т.Шпак Федір, голова філії.
2. Заповіт Т.Шевченка - відспівав місцевий хор українців.
3. Доповіді про Т.Шевченка зробили т.т. Горбовий Петро і Шевчук М.
4. Деклямації, поміж іншими точками, виконали Герунд Д., Жанин С., Ождова Ю.
5. Дули мої дули... - виконав хор. /та Горбова І.
6. Пісня Тарасова... - виконав Фериндович В.
7. Мені ІЗ - й минає... - виконав Андрійчук І.
8. Рече та стогне Дніпро широкий... - виконав хор.
9. Хустина... - відчитала Гурман О.
10. Відспіванням гімну "Ще не вмерла Україна" закінчено свято. Голова філії т.

Шпак подякував всім виконавцям і учасникам та закрив свято.

Самі, своїми силами ті, з яких походив і Тарас Шевченко, без панів, полупанків, підпанків і паничів.

Присутній.

С Е Р Е Д К Н И Г.

Іван Манило - БАЙКАР. Містить 144 байок. 104 стор. друку, формат 15 x 22 см. Нью Йорк 1953. Гарний папір і приємно впорядкований. Ціна \$ 1.00.

Якщо прийдеш зморений працею, якціоналізм суєнів і зневіра, якщо мучить нудьга і втома - тоді візьми Байкар, щоб набратись енергії до життя, щоб у веселости жбурнути всім лихом в забуття! За Байкарем писати на адресу:

WOLOSOWAR, P.O.Box 9752, Philadelphia 40, Pa. U.S.A.

В ЗДА Є 81 ФІРМА З БІЛЬЙОНОВИМ МАЙНОМ.

"Інсайт Пресс" повідомляло, що в цій країні в 1956 р. була 81 фірма, якої майно оцінювалося більше як білльйон доларів. Число тих білльйонових фірм майже подвоїлося після другої світової війни, що свідчить про великий економічний ріст в тому десятиріччі. Майно всіх тих фірм становить 241, 447, 251.425 доларів, і коли б його розділити між всіх американських громадян, то кожна особа дістала б по 1.400 доларів. Найбагатша в ЗДА, і в цілому світі фірма - це "Белл Телефон Систем" - 16, 206, 571.233 дол.; Метрополітен Лайф - 14, 785.074.561 дол.; Дженерал Моторс - 6, 569.400.736 дол.; Форд - 2, 792, 634.918 дол.; найменша в цій групі фірма - це "Теплесі Гез" - 1, 006, 569.455 дол. / "Свобода", 20.IV.1957/.

ПАПІР І ДРУКАРСЬКІ ПОТРЕБИ ПОДОРОЖИЛИ, але ціна "Українського Громадського Слова" збільшилася та сама \$ 3.50 річно. Пригадуємо тим нашим післяплатникам і передплатникам, що не вносили післяплати за 1956 рік і передплати на 1957 рік, не чекати нашого рахунку і пригадки та негайно свої заборгованості та передплату платити⁹

Дя к у е м о !

Адміністрація "УГС"

ПОДЯКА

Всім тим читачам, приятелям і знайомим, що надіслали привітання в день ВЕСНИ - 21.IV. висловлюю свою і в імені родини подяку. Хай Воскресне Суверена Соборна Українська Трудова Республіка!

С.Зеркаль, Редактор "УГС".